

Мүгедектер құқықтары туралы декларация
Біріккен Ұлттар Ұйымы Бас Ассамблеясының он үшінші сессиясының 1975
жылғы 9 желтоқсандағы 3447(XXX) қарары

Бас Ассамблея,

мүше мемлекеттердің Біріккен Ұлттар Ұйымының Жарғысына сәйкес өмір сүру деңгейін көтеруге, толықтай жұмыспен қамтуға және экономикалық, әлеуметтік салалардың ілгерілеуі мен дамуы үшін жағдай жасауға көмек көрсету мақсатында Ұйыммен ынтымақтастық орнатуда бірігіп, сонымен қатар жекеше түрде әрекет ету міндеттемелерін ұғына отырып,

Жарғыда жарияланған адам құқықтары мен негізгі бостандықтарына, сондай-ақ әлемдік қағидаларға, адамның жеке басы мен әлеуметтік әділдіктің артықшылықтары мен құндылықтарына сенімін қайта растай отырып,

адам құқықтарының Жалпыға ортақ декларациясының, адам құқықтары туралы Халықаралық пактілердің *(2), бала құқықтары туралы Декларацияның және ақыл-есі кем тұлғалардың құқықтары туралы Декларацияның *(4) қағидалары туралы, сонымен қатар Халықаралық еңбек ұйымының, Біріккен Ұлттар Ұйымының білім, ғылым және мәдениет жөніндегі мәселелері бойынша, Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының, Біріккен Ұлттар Ұйымының Балалар қорының және тағы басқа да мүдделі ұйымдардың құрылтайшылық актілерінде, конвенцияларында, ұсыныстары мен қарарларында жарияланған әлеуметтік ілгерілеу нормалары туралы ескерте отырып,

сондай-ақ, Экономикалық және Әлеуметтік Кеңестің 1975 жылдың 6 мамырында қабылдаған еңбекке жарамдылық қабілетінен айырылудың алдын алу және мүгедектердің еңбекке қабілетін қайта қалпына келтіру туралы 1921 (LVIII) Қарарына жүгіне отырып,

Әлеуметтік ілгерілеу мен даму Декларациясында *(5) физикалық кемтар және ақыл-есі кем адамдардың құқықтарын қорғау, әл-ауқатын қамтамасыз ету және еңбекке жарамдылық қабілетін қалпына келтіру қажеттіліктері жарияланатынына ерекше назар аудара отырып,

физикалық және ақыл-ой кемтарлығынан туындаған мүгедектіліктің алдын алу, түрлі қызмет салаларында мүгедектерге өз қабілеттерін дамытуда жәрдем көрсету қажеттіліктерін, сонымен қатар барлық мүмкін болатын шаралар пайдалана отырып оларды қалыпты қоғам өміріне араластыруға қолғабыс ету қажеттілігін ескере отырып,

кейбір елдердің дамудың мұндай кезеңінде аталмыш мақсаттарға тек шектеулі ғана күш жұмсайтынын мойындай отырып,

осы мүгедектер құқықтары туралы Декларацияны жариялай отырып, Декларацияны келесідей құқықтарды қорғауда ұстанатын нұсқаулық негізінде және сол құқықтардың жалпы негізі қызметін атқаратын деңгейге жеткізу мақсатында ұлттық және халықаралық жоспар бойынша шаралар қолдануды сұрайды:

1. «Мүгедек» ұғымы туа біткеннен немесе басқалай пайда болған тұлғаның физикалық немесе ақыл-ой кемтарлығының себебінен өздігінен толықтай немесе жартылай қалыпты жеке және/немесе әлеуметтік өмір қажеттіліктерін қамтамасыз ете алмайтын кез-келген тұлға мағынасын білдіреді.

2. Мүгедектер осы Декларацияда мазмұндалған барлық құқықтарды пайдалануға міндетті. Бұл құқықтар қандай да болмасын ерекшеліктерсіз, нәсілдік белгілері, терісінің түсі, жынысы, тілі, діни сенімі, саяси немесе басқа да көзқарастары, ұлттық немесе әлеуметтік болмысы, материалдық жағдайы, туылуы немесе басқа да кез-келген факторлар бойынша қандай да бір айырмашылықтар мен дискриминациясыз сол мүгедекке немесе оның отбасына қатысы бар ма жоқ па одан тәуелсіз барлық мүгедектерге қатысты болуы тиіс.

3. Мүгедектердің өздерінің адамзатқа тән абыройын құрметтелуі болып табылатын тартып алынбайтын құқыққа ие. Мүгедектер, болмысы, зағиптылығы немесе кемтарлығының сипаты мен қиыншылығы қандай да болмасын сол жастағы басқа да азаматтар секілді дәл сондай негізгі құқықтарға ие, бұл бірінші кезекте неғұрлым қалыпты және толыққанды болатын қанағаттанарлықтай өмірге құқығына ие дегенді білдіреді.

4. Мүгедектер басқа датұлғалар секілді азаматтық және саяси құқықтарға ие; ақыл-ойы кемтар тұлғалардың құқықтары туралы Декларацияның 7 тармағы ақыл-ойы кем тұлғаларға қатысты аталмыш құқықтарды кез-келген мүмкін болатын шектеулер немесе қысым жасауға қатысты қолданылады.

5. Мүгедектер өздеріне неғұрлым дербес болу мүмкіндігін беруге бағытталған шараларға құқылы.

6. Мүгедектер медициналық, психикалық немесе функционалдық емделуге, оның ішінде протездік және ортопедиялық аппараттарға, денсаулығын және қоғамдағы жағдайын қалпына келтіруге, білім алуға, кәсіптік қолөнер дайындығына және еңбекке жарамдылығын қалпына келтіруге, көмек алуға, кеңес алуға, жұмысқа орналастыру қызметтерін алуға және тағы басқа да оларға өз қабілеттері мен мүмкіндіктерін максималды түрде көрсетуге мүмкіндік беретін, олардың әлеуметтік интеграциясы немесе реинтеграциясын тездететін қызмет көрсету түрлеріне құқылы.

7. Мүгедектер экономикалық және әлеуметтік қамтамасыздандырылуға және қанағаттанарлықтай өмір деңгейіне құқылы. Олар өз мүмкіндіктеріне сәйкес жұмыс орындарын алуға және сақтап қалуға немесе пайдалы, өнімді және табысты қызметпен айналасуға, кәсіподақ ұйымдардың мүшелері болуға құқылы.

8. Мүгедектер экономикалық және әлеуметтік жоспарлаудың барлық кезеңінде өздерінің ерекше қажеттіліктерінің назарға алынуына құқылы.

9. Мүгедектер өз отбасыларының ортасында немесе оны алмастыратын ортада өмір сүруге және шығармашылықпен немесе бос уақытын өткізуге байланысты қоғамдық қызметтің барлық түрлеріне қатысуға құқылы. Ал тұрғылықты жеріне келер болсақ, ешбір мүгедек денсаулық жағдайының себебінен немесе денсаулығының жақсаруына әкеліп соғу себебінен ерекше күтімді қажет етпейтін жағдайға ұшырамауы тиіс. Егер де мүгедектің арнайы мекемеде болуы қажет болса, онда сол мекемедегі орта мен өмір сүру жағдайлары соғұрлым сол жастағы басқа да азаматтардың қалыпты ортасы мен өмір сүру жағдайларына сәйкес болуы тиіс.

10. Мүгедектер қандай да болмасын эксплуатациядан, кез-келген регламентация түрінен және дискриминациялық, ар-намысынына тию немесе абыройын төмендету сипатындағы іс-әрекеттерден қорғалуы тиіс.

11. Мүгедектер жеке бастарын және мүліктерін қорғау үшін қажет болған жағдайда білікті заңгерлік көмек алу мүмкіндігіне ие болуы тиіс, егер де олар соттық қудалау нысанына айналса, олар өздерінің физикалық немесе ақыл-ес жағдайының толықтай ескерілуімен әдеттегі іс-шараларды қолдануы тиіс.

12. Мүгедектер ұйымдарымен мүгедектер құқықтарына қатысты барлық мәселелер бойынша пайдалы кеңес беру шаралары жүргізіледі.

13. Мүгедектер, олардың отбасылары мен қоғамдастықтары осы Декларацияда берілген құқықтар туралы барлық мүмкін болатын құралдар арқылы толықтай ақпараттандырылуы тиіс.

*(1) 217 А (III) Қарар.

*(2) 2200 А (XXI) Қарар, қосымша.

*(3) 1386 (XIV) Қарар.

*(4) 2856 (XXVI) Қарар.

*(5) 2542 (XXIV) Қарар.